

Segeå-projektet

Storvåtmarksutredning

Utvärdering av förutsättningar för återskapande av
historiska våtmarker i Segeåns avrinningsområde

2007-03-10

på uppdrag av
Segeåns vattendragsförbund
Segeåprojektet

Ekolog
gruppen

Tom sida

Segeå-projektet

Storvåtmarksutredning

Rapporten är upprättad av: Annika Ekström, Torbjörn Davidsson och Bengt Wedding

Uppdragsgivare: Segeåns Vattendragsförbund, Segeå-projektet

Omslagsbild: Utsnitt från Skånska Rekognosceringskartan, området runt Torrebergabäcken.

Landskrona år mån dag
EKOLOGGRUPPEN

Utskriftsversion: 08-09-04

Innehållsförteckning

	sidan
Sammanfattning	3
Inledning	3
Metod	3
Resultat	7
Diskussion	7

Bilaga 1 – Översiktskarta med historiska våtmarker

Till rapporten hör även ett GIS-material med skikt innehållande digitaliserade historiska våtmarkers läge/ytor i olika raster för klass 1, klass II och avskrivet, samt attributdata innehållande, diverse information, konflikter, nyttor, prioritering och kommentarer.

Sammanfattning

Historiska våtmarksområden enligt Skånska rekognosceringskartan 1820 har digitaliserats och överförts till dagens fastighetskarta. Möjligheterna att återskapa stora våtmarker i områdena har bedömts med hänsyn till vissa utvalda konfliktkriterier samt miljönyttan sedan sorterats in i tre grupper efter prioritet; klass I (högsta prioritet), klass II (lägre prioritet) och avskrivet (mindre lämpligt att anlägga en stor våtmark). I kartstudien dokumenterades 226 st historiska våtmarksområden över 5 hektar med en sammanlagd areal av 6800 hektar. Den samlade bedömningen av konfliktrisk och miljönytta resulterade 22 st klass I områden, 44 st klass II områden och 160 st avskrivna områden.

Föreliggande rapport är ett underlag för Segeå-projektet och ingående kommuner i ett fortsatt arbete med våtmarksanläggning. I första hand bör resurser riktas till återskapande av stora våtmarker i klass I-områden, i andra hand till klass II-områden. Det är önskvärt att våtmarkerna görs så stora som möjligt och skapas till så stor del som möjligt genom dämning. Markägarkontakter bör göras i ett tidigt skede så att resurser läggs områden med markägarintresse och så att ett positivt samarbete främjas. Tekniska förutsättningar och eventuella övriga konflikter måste undersökas mer i detalj för prioriterade områden.

Inledning

Under tidigare arbete i Segeå-projektet har möjligheterna för att anlägga stora våtmarker undersökts vid olika tillfällen. 2003 genomfördes en genomgång av förslag till större våtmarksanläggningar presenterade i Vattenvårdsplan för Sege å. 2006 gjordes en utförligare genomgång av förslagen i Vattenvårdsplanen.

Segeå-projektet har beviljats medel från Länsstyrelsen för att kartlägga större områden som i historisk tid varit våtmark. Området omfattar Segeåns avrinningsområde och som hjälp har man haft en digitaliserad version av Skånska rekognosceringskartan. Syftet med kartläggningen har varit att ta fram ett planeringsunderlag för fortsatt våtmarksarbete i Segeå-projektet.

Metod

Historiska våtmarksområden har digitaliserats utifrån den Skånska rekognosceringskartan (år 1820), överförts och manuellt anpassats till dagens fastighetskarta. Endast våtmarksområden större än 5 ha har digitaliserats. Därmed har inte möjligheten till anläggning av små dammar/våtmarker (mindre än 5 ha) analyserats inom ramen för detta projekt.

Våtmarksområdena har analyserats, bedömts och sorterats in i tre grupper efter prioritet; klass I, klass II och avskrivna, där klass I är den högst prioriterade klassen och klass II den lägre.

Vid prioriteringen har information från fastighetskartan samt annan tillgänglig digital information gett vägledning till om konflikter finns med våtmarksanläggningen och hur stor nytta är av våtmarker i området.

Information som varit tillgänglig vid prioriteringen:

- Dikningsföretagens sträckning

- Tidigare anlagda dammar/våtmarker (inom ramen för Segeåprojektet samt enligt Länsstyrelsens våtmarksregister). Läge, storlek.
- Ängs- och betesobjekt (TUVA). Utbredning, klassning, floravärden.
- Natura 2000-områden, Naturreservat. Utbredning, befintliga naturvärden.
- Naturvärdesklassade områden i Svedala Naturvårdsplan, Klassning, befintliga naturvärden.
- Delavrinningsområden (SMHI).
- Fastighetskartan, information om fastighetsstruktur, infrastruktur (vägar, bebyggelse), topografi, befintliga våtmarker, sjöar, kärr mossar, ägoslag mm.

Fem utvalda konfliktkriterier har resulterat i en sammanvägd konfliktbedömning och fyra nyttokriterier har resulterat i en sammanvägd nyttobedömning. Utifrån sammanvägd konflikt och sammanvägd nytta bestämdes prioriteringen (klass I, klass II eller avskrivning).

Bedömning av konflikt

Fem delkonflikter bedömdes vid prioriteringen; ”fastighetsstruktur”, ”infrastruktur”, ”Natura2000/Naturreservat”, ”äng/bete” samt ”naturvärdeklass i Svedala Naturvårdsplan”. Konflikten har bedömts som liten då den sannolikt kan kringgås, exempelvis då väg korsar i liten del av området eller då överlapp med reservat eller liknande inte innebär en konflikt i praktiken. Då konflikten/konflikterna varit tydliga och sannolikt inte kan kringgås har den sammanvägda konfliktrisen (se tabell) bedömts vara stor (=2) och våtmarksområdet har avskrivits.

Med konflikt ”fastighetsstruktur” avses problematiken kring ett stort antal berörda markägare i ett område som är intressant för våtmarksanläggning. Med antalet markägare ökar svårigheten med att utforma en våtmark som tillgodoser alla berördas intressen och att överhuvudtaget få alla markägare positiva till våtmarksanläggning minskar med antalet markägare. Konflikt fastighetsstruktur bedömdes utifrån antalet fastigheter på området i förhållande till områdets storlek. Om konflikt med fastighetsstrukturen förelåg noterades det i tabellen med ”1”. Fastighetsstrukturen varierade ibland kraftigt inom området t ex då mosse med tät fastighetsstruktur fanns inom området. Om ett delområde större än ca 5 ha inte berördes av konflikten bedömdes inte fastighetsstrukturen leda till en avskrivning. I de fall då konflikten var tydlig, d v s då endast små områden (mindre än ca 5 ha) var oberörda av konflikten, bedömdes fastighetsstrukturen utgöra en tydlig konflikt (sammanvägd konfliktrisk = 2), varvid området avskrevs.

Med konflikt ”infrastruktur” avses det faktum att vägar och hus väldigt ofta ligger i eller i närheten av de historiska våtmarksområdena. Infrastrukturen utgör då antingen ett direkt fysiskt hinder (hus/vägar ligger i våtmarksområdet) eller ett ”dämningshinder” (hus/vägar är belägna i eller i närheten av området och kommer att påverkas negativt av dämningen). Konflikt infrastruktur bedömdes med hjälp av fastighetskartan. Om vägar och hus fanns i området noterades det i tabellen med ”1”. Om ett delområde större än ca 5 ha inte berördes av konflikten bedömdes inte infrastrukturen leda till en avskrivning. I de fall då konflikten var tydlig, d v s då endast små områden (mindre än ca 5 ha) var oberörda av konflikten, bedömdes infrastrukturen utgöra en tydlig konflikt (sammanvägd konfliktrisk = 2), varvid området avskrevs.

Om ett våtmarksområde sammanföll med ett Natura 2000-område, naturreservat, äng/betesmarks-objekt eller naturvärdeklassat område i Svedala Naturvårdsplan noterades detta i tabellen. En konfliktanalys gjordes med hjälp av tillhörande information till naturområdena samt deras geografiska utbredning. I många fall innebar inte överlappet en egentlig konflikt eftersom stora ytor i våtmarksområdet låg utanför Natura 2000-området eller naturreservatet.

Bedömning av nytta

Fyra delnyttor bedömdes vid prioriteringen; närsalts-, naturvårds-, rekreations- och flödesdämpande nytta.

Naturvårdsnyttan bedömdes utifrån:

- Storleken på område tillgängligt för åtgärd
- Befintliga naturvärden (främst befintliga våtmarker, men även övriga naturvärden) inom området
- Befintliga naturvärden (främst befintliga våtmarker, men även övriga naturvärden) i omgivningarna

Närsaltsnyttan bedömdes utifrån:

- Avrinningsområdets storlek
- Markanvändning i avrinningsområdet

Rekreationsnytta bedömdes utifrån:

- Närhet till större by eller tätort
- Närhet till befintliga områden med redan högt rekreationsvärde

Flödesdämpande nytta bedömdes utifrån:

- Närhet till tätort. Uppgifter saknas om exakta lägen för dagvattenutsläpp

Bedömningarna har dokumenterats i attributdata till GIS-skiktet med de digitaliserade våtmarksområdena (MAP-info).

Tabell 1. Tabellstruktur i MAP-info tabell vilken användes vid analys och bedömning av våtmarksområdena.

DIVERSE INFORMATION	
Nr/Id	
Våtmarksområdets area (ha)	
Dikningsföretag	1= finns, 0= finns inte
Befintligt vatten/våtmark	1= finns, 0= finns inte
Dominerande markanvändning	Om tveksamt anges två slag
BEDÖMNINGSGRUNDER	
<u>Konfliktkriterier</u>	
Fastighetsstruktur	1= konflikt finns, 0= konflikt finns inte
Infrastruktur	1= konflikt finns, 0= konflikt finns inte
Natura 2000, Naturreservat	1= överlappning, 0= ej överlappning
Äng/bete	1= överlappning, 0= ej överlappning
Svedala NVP	1= överlappning, 0= ej överlappning

Sammanvägd konfliktrisk	0 = ingen konflikt, 1= liten konflikt, 2 = tydlig konflikt vilket leder till avskrivning. Konflikt bedöms som liten då den kan kringgås, exempelvis då väg korsar i liten del av området eller då överlapp med ”naturområde” inte innebär en konflikt i praktiken. Den sammanvägda konflikten kan vara stor (=2) trots att det bara finns en delkonflikt, men den är så omfattande att projektet inte är genomförbart.
Nyttokriterier	skala 1-2 där 2 är stor nytta, 1 mindre nytta
Närsaltsnytta	Avrinningsområdets storlek och markanvändning. Närsaltsnytta hög (2), då tillrinningsområdet var minst 100 ha ren åkermark.
Naturvårdsnytta	Objektets storlek, befintliga naturvärden i omgivning och i våtmarksområdet
Rekreativnytta	2=intill tätort eller större by
Flödesdämpande nytta	2= nära anslutning till stor tätort
Sammanvägd nytta	2= stor nytta, 1= mindre nytta 2 leder till klass I nedan om sammanvägd konflikt = 0 eller = 1 Om närsaltsnytta = 2 och naturvårdsnytta = 2 är sammanvägd nytta=2.
PRIORITERING (A, klass I, klass II)	A = mindre lämpligt för storvåtmarksanläggning, anläggning av mindre damm/våtmark kan vara möjlig. Klass I ska prioriteras i fortsatta arbetet, klass II
Kommentar	Avskrivningsorsak, kommentar till klassning, lämpligt läge för åtgärd och uppskattad storlek på åtgärdsområde.
Anlagda dammar/våtmarker (befintliga våtmarker hinder och/eller liten ökad nytta)	Ett våtmarksområde kan ha avskrivits eller fått en lägre klass om det redan funnits många anlagda dammar/våtmarker som utgör fysiskt hinder /och/eller har stor nytta/värde.

Fältet ”kommentar”

I fältet kommentar i tabellen har eventuell avskrivningsorsak. För klass I och klass II-områden har i kommentarfältet angetts nyttan, lämpligt läge för åtgärd och uppskattad storlek på lämpligt område för åtgärd. Uppskattad storlek på tillgängligt område för åtgärd är en grov uppskattning som gjorts med hjälp av fastighetskartan utan information om detaljerad topografi, dämmningsmöjligheter och påverkansområden.

Allmänt

Eftersom en del våtmarksområden var mycket stora till ytan, har konflikter förekommit i flera delar av området samtidigt som konflikter saknats i andra delområden. Om dessa delområden varit sammanhängande låglänta områden större än 5 ha och legat strategiskt nära vattendraget/kulverten, har en bedömning av delområdet gjorts avseende nyttan och därefter prioriterats.

Detaljerade tekniska förutsättningar för återskapande av våtmark har ej bedömts i studien. Fastighetskartan höjddkurvor har 5 m ekvidistans vilket är otillräckligt för att avgöra definitiva dämmningsmöjligheter. Dikes- och kulvertdjup är okända och flera ledningars sträckning är okända. Bedömning har gjorts om vattendraget (kulvert/bäck/å) passerar området eller med stor sannolikhet går att leda till området.

Våtmarksområden har i vissa fall avskrivits eller fått en lägre klass trots stor nytta om det redan finns många anlagda dammar/våtmarker i området.

Resultat

Segeåns avrinningsområde är 34 000 hektar. De dokumenterade historiska våtmarkerna på 5 hektar och större upptar tillsammans 6800 ha vilket utgör 20 % av avrinningsområdet (Tabell 2). Totalt bedömdes 22 områden till Klass I, dvs högsta prioritet för ett fortsatt arbete. De har i jämförelse med övriga områden störst nytta och minst konflikter. Klass II, 44 objekt, har lägre prioritet men bland dessa finns även områden som bör tittas närmare på då klass I-områdena är genomgånga. De avskrivna objekten (160 st) har i förhållande till övriga objekt antingen mindre miljönytta, konflikter som försvårar/fördyrar våtmarksanläggning, tydliga konflikter vilka omöjliggör våtmarksanläggning eller en kombination av dessa alternativ.

Tabell 2. Antal områden som tilldelats klass I, klass II eller avskrivits i respektive avrinningsområde

Redovisnings- område, karbilaga nr	Avrinningsområde	Klass I		Klass II		Avskrivna	
		Antal	Yta (ha)	Antal	Yta (ha)	Antal	Yta (ha)
Bilaga 1	Sege a	22	1800	44	1800	160	3300

Diskussion

Det råder ingen tvekan om att Segeåns avrinningsområde i historisk tid var väldigt rik på våtmarker, vilket har sin förklaring i geologiska förutsättningarna med sänkor och småkuperat landskap. De flesta av dessa forna våtmarksområden har idag försvunnit. I Svedala kommuns naturvårdsplan anges dagens våtmarksandel till 3 %. I Våtmarksstrategi för Skåne anges att ca 10 % av de historiska skånska våtmarkerna återstår.

Våtmarksområdena har i denna undersökning bedömts utifrån att anläggningstekniken i första hand är dämning. I vissa områden blir det även nödvändigt med schaktning. De tekniska förutsättningarna måste därvid undersökas mer i detalj genom fältbesök, avvägning av våtmarksområdet, studier av dikningsföretagshandlingar mm. I många områden som har avskrivits eller getts låg prioritet finns lämpliga lägen för anläggning av mindre dammar/våtmarker. En fullständig dokumentation av sådana lämpliga lägen har inte varit möjlig i detta arbete.

GIS- skiktet med historiska våtmarker från denna undersökning utgör tillsammans med fastighetskartan, tidigare dokumentation om delavrinningsområden och dikningsföretag ett bra underlag för fortsatt sökande efter effektiva närsaltsfällor och mångfaldsvåtmarker. Dessa kan anläggas även där utrymme eller möjlighet inte finns för storvåtmarksanläggning.

I det fortsatta arbetet med våtmarksområdena bör man i första hand arbeta med klass I-områden och i andra hand klass II-områden. Markägarkontakter bör tas i ett tidigt skede för att resurser inte satsas i områden där intresset för dammar och våtmarker är svalt. Markägarna besitter dessutom värdefull information om dike- och kulvertsystem, befintliga naturvärden och områdets markanvändningshistoria.

Konfliktbedömningarna redovisade i denna undersökning baseras på lättillgänglig geografisk information. Övriga konflikter/intressen att ta hänsyn till kan vara:

- fiskeintresset - där dämning kan innebära försvårande för fiskvandring upp- och nedströms
- förekomst av hänsynskrävande arter
- övriga befintliga naturvärden
- naturområdesbestämmelser och riksintressen
- kulturmiljö och arkeologi

Historiska våtmarker inom
Segeåns avrinningsområde

- Kommungräns
- Gräns för avrinningsområdet

Bedömning av våtmarkslägen

- Högsta prioritet
- Lägre prioritet
- Ej lämplig för
sturvåtmarksanläggning

Skala 1:80 000

